

Maráz, Karel

Sfragistika občanská a úřední

In: Maráz, Karel. *Sfragistika : studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 134-136

ISBN 978-80-210-7143-8; ISBN 978-80-210-7146-9 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131297>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SFRAGISTIKA OBČANSKÁ A ÚŘEDNÍ

Pečeti se objevovaly pod nutností obchodníků v 15. století potvrzovat smlouvy, obvykle ale byly v pečetním poli umístěné jednoduché pečetní merky, obecně křesťanské symboly (např. pelikán), znaky, symbolika z řemesel, monogramy. U tvaru lze konstatovat totéž co u pečetí šlechty. Vývoj jde stále více ve prospěch pečetí oválných a osmibokých; typologicky se jedná zřejmě především o signety než o pečetí osobní hlavní. Námětem znaků se stávala i domovní znamení jejich obyvatel a samozřejmě u řemeslníků – jak již bylo ukázáno – pronikaly postupem doby do pečetního pole rovněž typické výrobky. Zde se projevila inspirace symboliky z pečetí cechovních. Občanské pečetí se rozvíjely zejména v 16. století, zřejmě pod vlivem vývoje v západních zemích. Lze se setkat rovněž s pečetidly důstojníků armády. Od 19. století je však stále více vytlačovala razítka.

Řemeslnické pečetí našly své využití zejména u smluv, ať již obchodních nebo svatebních, dále u zpečetění závětí. Umělecká kvalita a úroveň je různá, od poměrně dobré až po rytby venkovských kovářů. Za další bádání stojí zmínka M. Milce, že podle účtů z klášterů mniši ve svých dílnách vyráběli pečetidla; zde bude jistě nutný výzkum v budoucnu. Z hlediska tvaru je většina pečetí od 16. století oválná, osmihranná, najdeme stále – byť v menšině – i pečetí kulaté. Do pečetního pole se v souladu s dobovým výtvarným a dekorativním cítěním dostávají štíty, korunky, mnohde je však zastoupen i znak dotyčného, doplněný iniciálami. Nechybí ani dekorativní prvek ve formě různých rokají, rostlinných větví a ratolestí. Na základě rozměrů se zdá, že se jedná spíše o signety s povahou osobní pečetí. Nejčastější velikost se pohybuje v intervalech u šířky i výšky 10–20 mm, známe však např. i pečetí o velikosti 7 x 9 mm u zedníka Paula Wentzela Hannbergera (první polovina 18. století).

Tak jen zcela namátkou příkladem jsou Alexandr Neitmer, pražský rukavičkář, položil do pečetního pole jako hlavní náplň rukavici (1716), punčochář Ferdinand Plum z Českých Budějovic rukavici a punčocho (1740), českobudějovický hřebenář Hans Plnoch hřeben (1688), pekař Andreas Hoffelner z Českých Budějovic (1714) preclík atd. Méně pečetí má pak jinou náplň pečetního pole, většinou monogramatickou, tj. s iniciálami; jako např. u Johanna Heinricha (1787), klempíře v Českých Budějovicích.

Bádání sfragistika u řemeslnických pečeti může někdy ztížit např. půjčování pečeti v rámci cechu, od souseda, ev. i změna povolání, aniž by se však tato skutečnost projevila na obměněné symbolice pečeti.

Určitá symbolika zůstala zachována v 2. polovině 19. století na pečetích spolků (zejména hasičů), živnostníků, řemeslníků, obchodníků a svobodných povolání a inteligence (notáři, malíři, učitelů) i soukromých pečeti, kde se často setkáváme s napodobováním gem (zde však již obvykle jen jako kuriozity bez právní závažnosti). Vedle razítek se staly ověřovacím prostředkem i nálepky.

V poslední době se rozběhla i studia dalšího dosud opomíjeného okruhu sfragistiky, totiž pečeti panství. Na základě sfragistické sbírky Moravského zemského muzea v Brně, kde se nachází 1024 kusů pečeti, rozdělených na 274 druhů, zpracovávala Lucie Kejnovská v rámci své bakalářské i magisterské práce pečeti panství na Moravě a ve Slezsku v 18. a 19. století. Na základě písma (kurent 18.–19. století) na zadní straně pečeti i několik dat v legendě pečeti jsou právě tyto pečeti panství datovány do uvedené doby. V legendě se obvykle objevují termíny Amt Siegell a Herrscharft. Písmem je kapitála, v několika málo případech se objevuje i kurzíva či kombinace kurzívy a kapitály, asi 25 pečeti ze zkoumaného souboru je nápisových, většinou však nesou erby majitelů panství. Jejich velikost se pohybuje kolem 30 mm, materiálem je španělský pečetní lak. Nejčastější barva je červená, méně černá a objevuje se vzácně i přirozená. Tvar převládá oválný, dosti často je i kulatý.

Setkáváme se s úředními pečeti panských kanceláří, orgánů měst, úředníků, ale i kancelářského personálu (písaři), purkrabí, notářů, ad.

Panství u nás vznikala od 15. století a zanikla rokem 1848, kdy byla zrušena správními reformami ukončením feudálního zřízení v českých zemích. Dosud jen nepatrná pozornost byla věnována pečeti panství. Nicméně i zde se v poslední době, díky diplomovým pracím, blýská na lepší časy. Je však potřeba oddělit pečeti panství od pečeti jednotlivých vrchnostenských úřadů.

Typem pečetního obrazu je naprostá většina pečeti panství, ale i jejich jednotlivých úřadů, erbovní či nápisová. V prvním případě se v pečetním poli nachází erb majitele panství, ať již jde o statek zeměpanský, šlechtický, církevní či nešlechtický. Vzhledem k faktu, že se jedná o materiál novověký, obsahuje heraldika i dosti honosných kusů, zejména štítonošů, hodnostních korun. Tvarem jsou pečeti vesměs kulaté a oválné, dalších tvarů, jako např. čtvercový, je minimálně.

Velikostně se pečeti pohybují v přibližném intervalu od 20 do 42 mm. Pečetní látkou je pečetní vosk či španělský pečetní lak barvy červené, méně již černé. Písmo legendy poskytuje určitou pestrost, najdeme kapitálu, frakturu, švabach, antikvu i kurzívu; někdy se vyskytují v kombinacích. V legendě se v naprosté většině případů označení panství objevuje, a to buďto jako *panství*, *Herrschaft* či *dominium*. Z uvedeného je zřejmé, že se můžeme setkat se třemi jazyky pečetních legend, avšak vzhledem k tomu, že instituce panství přece jen náleží do novověku, převažuje jazyk německý před českým; latiny je poměrně málo.